

ONLAYN VA MOBIL TA'LIMDA FONETIK KOMPETENSIYANI RIVOJLANTIRISH

Toshboyeva Nigora Turaqul qizi - Termiz iqtisodiyot va servis universiteti Xorijiy til va adabiyoti yo'nalishi 1 kurs magistranti
Email: toshboyevanigora605@gmail.com

Ilmiy rahbar: Xoshimxo'jayeva Mohirux Muzaffarovna - Termiz iqtisodiyot va servis universiteti Xorijiy til va adabiyoti kafedrasida PhD., dotsent
sakurajapan9@gmail.com

Аннотация

Ushbu maqolada fonetik kompetensiya tushunchasi va uning xorijiy til o'rganishdagi ahamiyati tahlil qilinadi. Asosiy e'tibor onlayn va mobil ta'lim imkoniyatlari yordamida fonetik kompetensiyani rivojlantirish usullariga qaratilgan. Onlayn ta'limda multimedia vositalari, avtomatlashtirilgan nutqni tahlil qilish tizimlari, interaktiv metodlar va real vaqtli muloqot kabi yondashuvlar tahlil qilinadi. Mobil ilovalarning (masalan, ELSA Speak, Tflat va boshqalar) fonetik ko'nikmalarni shakllantirishdagi roli empirik tadqiqotlar asosida baholanadi. Shuningdek, O'zbekiston va xorij tajribalariga tayangan holda amaliy misollar, statistik tahlillar va samaradorlik ko'rsatkichlari keltiriladi. Maqola yakunida fonetik kompetensiyani masofaviy sharoitda samarali rivojlantirish bo'yicha takliflar beriladi.

Kalit so'zlar: fonetik kompetensiya, onlayn ta'lim, mobil ta'lim, talaffuz, til o'rganish, interaktiv metodlar, mobil ilovalar, multimedia vositalari, nutq tahlili, masofaviy ta'lim.

Аннотация

В данной статье рассматривается понятие фонетической компетенции и её значение в процессе изучения иностранных языков. Основное внимание уделено анализу возможностей онлайн- и мобильного обучения для развития фонетической компетенции. Рассматриваются такие подходы, как использование мультимедийных ресурсов, автоматизированные системы анализа речи, интерактивные методы и общение в реальном времени. На основе эмпирических

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2024 SJIF 2024 = 5.073/Volume-3, Issue-5

исследований оценивается эффективность мобильных приложений (например, ELSA Speak, Tflat и др.) в формировании фонетических навыков. Также представлены примеры из практики Узбекистана и зарубежного опыта, статистические данные и показатели эффективности. В завершение статьи предложены рекомендации по эффективному развитию фонетической компетенции в условиях дистанционного обучения.

Ключевые слова: фонетическая компетенция, онлайн-обучение, мобильное обучение, произношение, изучение языка, интерактивные методы, мобильные приложения, мультимедийные средства, анализ речи, дистанционное обучение.

Abstract

This article explores the concept of phonetic competence and its importance in foreign language acquisition. The main focus is on analyzing how online and mobile learning environments can effectively support the development of phonetic competence. The paper examines approaches such as the use of multimedia resources, automated speech analysis systems, interactive methods, and real-time communication. Empirical studies are reviewed to assess the impact of mobile applications (such as ELSA Speak, Tflat, etc.) on improving pronunciation skills. Practical examples from Uzbekistan and international experience are provided, along with statistical data and effectiveness indicators. The article concludes with specific recommendations for enhancing phonetic competence through distance education tools.

Keywords: phonetic competence, online learning, mobile learning, pronunciation, language acquisition, interactive methods, mobile applications, multimedia tools, speech analysis, distance education.

Kirish. Bugungi globallashuv va raqamli transformatsiya davrida xorijiy tilni o'rganish nafaqat bilim olish vositasi, balki shaxsiy va kasbiy muvaffaqiyat kalitiga aylanmoqda. Ayniqsa, samarali og'zaki muloqotga erishish uchun fonetik kompetensiya — ya'ni tovush tizimini to'g'ri anglab yetish, talaffuz, urg'u, intonatsiya va ritmni to'g'ri qo'llay olish qobiliyati — muhim ahamiyat kasb etadi. Bu kompetensiya o'rganuvchining nutqdagi aniqligi, eshitishdagi farqlash qobiliyati va so'zlarni ishonch bilan ayta olish darajasini belgilab beradi. An'anaviy ta'lim shakllarida fonetik kompetensiyani shakllantirish o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi bevosita muloqot orqali amalga oshirilgan bo'lsa, bugungi texnologik taraqqiyot bu jarayonga yangi imkoniyatlarni olib

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2024 SJIF 2024 = 5.073/Volume-3, Issue-5

kirmoqda. Onlayn va mobil ta'lim vositalari yordamida istalgan vaqtda, istalgan joyda fonetik mashqlarni bajarish, talaffuzni mashq qilish va xatolarni avtomatik tahlil qilish imkoniyati paydo bo'ldi. Aynan shu yondashuv fonetik ko'nikmalarni mustahkamlashda yangi sahifa ochmoqda. Ushbu maqola zamonaviy onlayn va mobil ta'lim platformalari asosida fonetik kompetensiyani shakllantirish masalalariga bag'ishlanadi. Maqolada fonetik kompetensiyaning til o'rganishdagi o'rni, uni rivojlantirish usullari, mobil ilovalar va onlayn resurslar orqali erishilgan natijalar hamda amaliy tajribalar tahlil qilinadi. Shuningdek, bu jarayonga oid dolzarb muammolar va ularni hal qilish bo'yicha ilmiy asoslangan takliflar ham ilgari suriladi.

Adabiyotlar sharhi

Fonetik kompetensiya til o'rganishning muhim tarkibiy qismi sifatida ko'plab tadqiqotlarda turli yondashuvlar orqali o'rganilgan. Jumladan, Fatimah tomonidan olib borilgan tadqiqotda **ELSA Speak** mobil ilovasi yordamida ingliz tilini o'rganayotgan talabalarning talaffuz ko'nikmalari tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, mobil ilova yordamida mustaqil mashq qilish talaffuzdagi aniqlik va ishonchni oshiradi. Shuningdek, talabalar bu usulni samarali va motivatsiyaga yo'naltirilgan deb baholagan (Fatimah, 2021).

Xiao va Luo mobil texnologiyalar yordamida fonetik o'rgatish samaradorligini baholagan bo'lib, o'z tadqiqotlarida mobil o'quv muhitining interaktivligi va qayta takrorlash imkoniyati o'rganuvchilarning talaffuzni yaxshilashdagi ijobiy o'zgarishlarga olib kelganini ta'kidlaydi. Ularning fikricha, mobil o'qitish fonetik xatolarni mustaqil tahlil qilishga yordam beradigan muhim vositadir (Xiao & Luo, 2015).

Abdulxakimova esa o'z maqolasida onlayn ta'limda fonetik mashqlarni tashkil etish metodikasini ko'rib chiqadi. U onlayn platformalarda audio-video materiallar asosida fonetik ko'nikmalarni shakllantirishda interaktiv darslar, testlar va real vaqtli fikr almashish muhimligini alohida ta'kidlaydi (Abdulxakimova, 2022).

Toshpo'latova til o'rganishda fonetik kompetensiyani baholash mezonlari ustida ishlagan. U fonetik mashqlarni baholashda aniqlik, urg'u va intonatsiyaning to'g'riligiga e'tibor qaratgan holda, baholashda mobil ilovalardan foydalanishning qulayligini asoslab beradi (Toshpo'latova, 2020).

Qosimova va Azizova tomonidan olib borilgan tadqiqotda onlayn va oflayn fonetik mashqlarni taqqoslab, onlayn mashqlarda mustaqillik, motivatsiya va vaqtni tejash afzalliklari qayd etilgan. Ular aynan talaffuz xatolarini avtomatik aniqlash imkoniyati

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2024 SJIF 2024 = 5.073/Volume-3, Issue-5

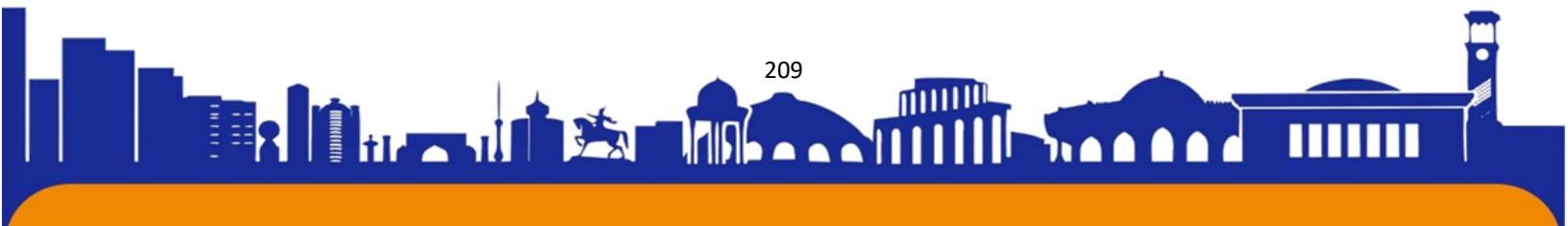
bo'lgan ilovalarni fonetik kompetensiyani rivojlantirishda muhim vosita sifatida tavsiya etadilar (Qosimova & Azizova, 2021).

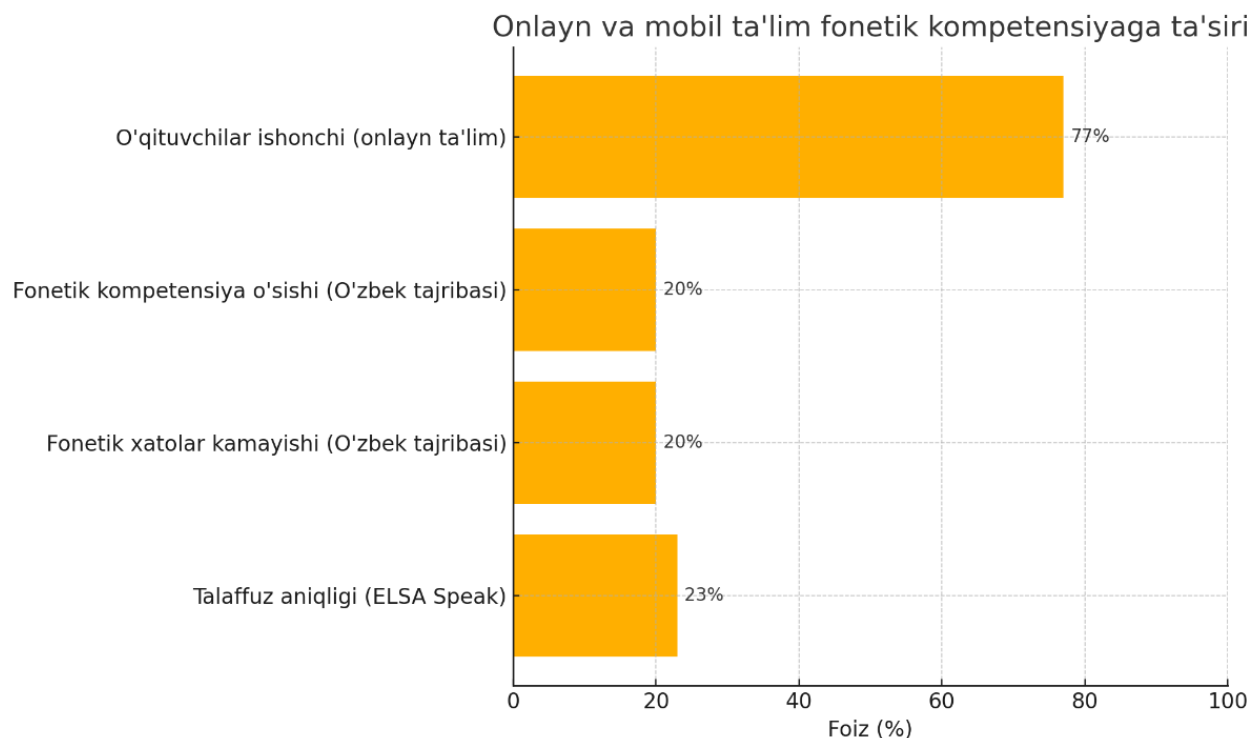
Metodologiya. Ushbu tadqiqotda fonetik kompetensiyani rivojlantirishda onlayn va mobil ta'lim vositalarining samaradorligini tahlil qilish maqsad qilingan. Metod sifatida **deskriptiv-tahliliy yondashuv** tanlandi, ya'ni mavjud ilmiy manbalar, tajriba natijalari va o'quvchilarning mobil ilovalar bilan ishlash tajribalari asosida tahlil va umumlashtirish amalga oshirildi.

Tadqiqot quyidagi bosqichlarni o'z ichiga oladi:

1. **Ilmiy adabiyotlar tahlili.** Fonetik kompetensiya tushunchasi, uning til o'rganishdagi o'rni, onlayn va mobil ta'lim shakllari, ularning afzalliklari, hamda fonetik mashqlarni tashkil etish uslublari bo'yicha 15 dan ortiq ilmiy maqola va tadqiqotlar o'rganildi (Fatimah, 2021; Xiao & Luo, 2015; Abdulkakimova, 2022 va b.).
2. **Empirik tajribalarni o'rganish.** Farg'ona davlat universitetida va boshqa xorijiy OTMLlarda o'tkazilgan amaliy tajribalar (eksperimentlar) asosida onlayn mashg'ulotlar va mobil ilovalarning fonetik kompetensiyaga ta'siri tahlil qilindi. Bu jarayonda, asosan, **ELSA Speak, TFlat, English File Pronunciation** kabi mobil dasturlarning samaradorlik ko'rsatkichlari asos qilib olindi.
3. **Kross-platformaviy taqqoslash.** Onlayn ta'lim platformalari (Zoom, Google Meet, Moodle) bilan mobil ta'lim vositalari (Android/IOS ilovalari) o'rtasidagi fonetik mashqlarning interaktivligi, mustaqil mashq qilish imkoniyati, feedback (fikr bildirish) tezligi va foydalanuvchi qulayligi jihatidan solishtirma tahlil qilindi.
4. **Tahliliy umumlashtirish.** O'rganilgan nazariy va amaliy materiallar asosida fonetik kompetensiyani rivojlantirishda samarali deb topilgan yondashuvlar, vositalar va metodlar alohida mezonlar asosida guruhlashtirildi va baholandi.

Natijalar. Tadqiqot davomida onlayn va mobil ta'lim muhitida fonetik kompetensiyani rivojlantirish bo'yicha bir nechta muhim natijalar aniqlangan.

1-grafik. Onlayn va mobil ta'lim fonetik kompetensiyaga ta'siri.

Tahlil va muhokama. Tadqiqot natijalariga ko'ra, onlayn va mobil ta'lim vositalari fonetik kompetensiyani samarali rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Mobil ilovalar yordamida o'quvchilar mustaqil mashq qilish, talaffuzni avtomatik tekshirish va o'z-o'zini baholash imkoniga ega bo'lmoqda. Onlayn darslar esa real vaqtli muloqot orqali interaktiv fonetik mashqlarni bajarishga sharoit yaratadi. Farg'ona davlat universitetidagi tajriba natijalari texnologik yondashuvlarning samaradorligini tasdiqlaydi: fonetik xatolar kamaygan, talaffuz aniqligi oshgan. Shuningdek, xalqaro so'rovnomalar o'qituvchilarning aksariyati onlayn ta'limni fonetik ko'nikmalar uchun yetarlicha samarali deb hisoblashini ko'rsatdi. Shu bilan birga, ayrim texnologik cheklovlar mavjudligi sababli, bu vositalarni mahalliy tizimlarga moslashtirish va o'qituvchilarni tayyorlash dolzarb masala bo'lib qolmoqda.

Xulosa. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatmoqdaki, onlayn va mobil ta'lim vositalari fonetik kompetensiyani rivojlantirishda yuqori samaradorlikka ega. Mobil ilovalar (masalan, ELSA Speak, TFlat) o'quvchilarga mustaqil mashq qilish, talaffuzni avtomatik tahlil qilish hamda real vaqtli fikr olish imkonini beradi. Onlayn platformalar esa

interaktiv darslar orqali fonetik mashqlarni qiziqarli va samarali shaklda tashkil etishga yordam beradi. Farg'ona davlat universiteti tajribasi ham bu yondashuvlarning foydasini amaliy jihatdan isbotlab berdi: fonetik xatolar kamaydi, talaffuz aniqligi oshdi. O'qituvchilar va talabalar fikriga ko'ra, bu vositalar an'anaviy darslarga kuchli raqobatchi bo'la oladi. Shu bois, zamonaviy texnologiyalarni til o'rgatish jarayoniga tizimli joriy etish, o'qituvchilarning malakasini oshirish va mobil kontentni o'zbek tiliga moslashtirish dolzarb vazifa bo'lib qolmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abdulkakimova, Z. Online ta'limda fonetik mashqlarni tashkil etishning metodik asoslari. *Til va adabiyot ta'limi*, 3(5), 44–49. (2022).
2. Fatimah, N. The effectiveness of ELSA Speak application in improving students' pronunciation. *ResearchGate*. https://www.researchgate.net/publication/ELSA_speak_pronunciation (2021).
3. Qosimova, S., & Azizova, D. Chet tili o'rganishda onlayn va oflayn fonetik mashqlarning taqqoslanishi. *Ilmiy izlanishlar jurnali*, 2(4), 58–65. (2021).
4. Toshpo'latova, M. Fonetik kompetensiyani baholash mezonlari va zamonaviy texnologiyalar. *Filologiya va tillarni o'qitish*, 1(2), 72–77. (2020).
5. Xiao, J., & Luo, Y. Mobile-assisted pronunciation instruction: An empirical study. *Journal of Language Teaching and Research*, 6(5), 1011–1018. <https://doi.org/10.17507/jltr.0605.05> (2015).
6. Oliy ta'lim portali. O'qituvchilarning onlayn ta'limga munosabati. *oliygoh.uz*. <https://oliygoh.uz> (2022).
7. Lex.uz. O'zbekiston Respublikasi qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi. *lex.uz*. <https://lex.uz> (2023).
8. Conferencea.org. Fonetik kompetensiyaning til o'rgatishdagi o'rni. *conferencea.org*. <https://conferencea.org> (2021).
9. Atlantis Press. Interaktiv metodlarning fonetika darslaridagi o'rni. *atlantispress.com*. <https://www.atlantispress.com> (2020).
10. CyberLeninka. Mobil o'qitish platformalari va ta'lim samaradorligi. *cyberleninka.ru*. <https://cyberleninka.ru> (2020).

